Roggevalk

Gerard Ouweneel

Wel eens gehoord van een Witsnorketellapper? Van een Goudbuikpluimbroekje? Of van een Kastanjeborstwitgezicht? Neen? Het zijn de Nederlandse namen van elders op aarde levende vogelsoorten. Vogelaars die uitzwerven om zulke soorten te kunnen toevoegen aan hun wereldlijst gebruiken echter Engelstalige veldgidsen. Andere bestaan niet. Ook de communicatie met leden van het internationale vogelaarsgilde die ter plekke rondhangen om dezelfde reden, gaat in het Engels. De Nederlandse namen waarover een team puristen zich het hoofd brak, kennen ze waarschijnlijk niet eens. Waren die deskundigen dan tevergeefs aan het werk om voor duizenden vogelsoorten een Nederlandse naam te bedenken? Niet helemaal. Redacties van in onze landstaal uitgevoerde publicaties, verlangen ook de vogelnamen in eigen taal. Daardoor moet de vogelaar-schrijver voor een verhaal op zoek gaan naar die namen. Later moeten zijn of haar lezers de Engelse namen weer gaan opzoeken, want anders weten zij niet over welke soorten het verhaal gaat... .
Hier zijn er nog een paar: een Kameroenjanfrederik. Fraai in het gehoor liggend is het Lavendelelfje. Wat denkt u van een Maranonmaansluiper? Het lijkt meer een naam uit een psychologische griezelthriller. Hulde voor de niet altijd dankbare arbeid een Nederlandse naam te bedenken, waarbij de wetenschappelijke naam of de Engelse naam veelal wel een handreiking gaf. Die Witsnorketellapper heet in het Engels Moustached Green Tinkerbird. Je behoeft deze vogel maar te horen in zijn Afrikaanse biotoop om te weten waaraan hij dat 'tinker', ketellapper dus, te danken heeft.
Vogelnamen veranderden door de eeuwen heen en dat gaat nog steeds door. Sinds 1950 werd Wouwaapje later Woudaapje. Nu is het Woudaap. Dat ik het altijd bij Wouwaapje heb gehouden, heeft te maken met een door menigeen gelaakt conservatisme en vooral omdat toen de vogel nog zo heette nog een goede kans bestond in dit land tijdens een zomerexcursie er daadwerkelijk eentje te zien. Met Woudaap is dat niet meer het geval. De turbotijd waarin wij leven, met het daaraan verbonden taalgebruik, laat onze vogelnamen niet ongemoeid. In Breskens waar tijdens de voorjaarstrek op hoogtijdagen in enkele uren tienduizenden, soms honderdduizenden vogels passeren, is iedere seconde kostbaar, ook al omdat alles wat langskomt wordt geregistreerd. Geen tijd voor een 'Grote Bonte Specht', maar een grobo. Een niet-ingewijde duizelt het. Want afgezien van het groeiende minderwaardigheidscomplex omdat de leden van de telgroep de vogels op waanzinnige afstanden zien aankomen of horen, tobben bezoekers tegelijkertijd met de vraag wat bedoeld wordt met uitroepen als 'robotap', 'miza', 'euro' en 'tuto'. Niet anders gaat het toe bij de Eemshaven, waar veel vogels de natie weer verlaten die bij Breskens waren binnenkomen. Dáár was het dat Egge Boerma op zijn vraag 'Nog wat bijzonders gezien' als antwoord kreeg 'Ja zeker, een blako bij Broodje Braadworst'. Getuige Sytske Dijksen, toch waarlijk wel gewend aan vogelaarsdialogen, sloeg aan het vertalen. Egge begreep direct dat bij de plaatselijke snacktent zich een Bladkoninkje ophield.
Kleur, roep, gedrag, postuur... meestal valt te achterhalen waaraan de vogel zijn naam ontleende. Soms niet, of niet direct. Onze taal bezit schitterende vogelnamen voor even fijne soorten: Dodaars, Smelleken,

Patrijs, Griel, Bokje, Hop, Tapuit, Fitis en nog veel meer. Degene die meer begeert te weten over onze vogelnamen, ontkomt niet aan het in 2004 verschenen 'Verklarend en Etymologisch Woordenboek van de Nederlandse Vogelnamen'. Deze monumentale studie van Klaas Eigenhuis voert u een adembenemende wereld binnen. En omdat iedere vogelnaam zijn geschiedenis heeft, ook een wondere wereld. Zoals die van de Grauwe Kiekendief.

Grauwe Kiekendief. Tekening: Ed Hazebroek.

Het was de Brit Eleazar Albin die in 1734 deze soort voor het eerst beschreef en afbeeldde. De man gaf zijn plaat de wetenschappelijke ondertiteling '*pygargus*', hetgeen betekent witte stuit. Het woord gaat terug naar het oude Grieks, naar de woorden puge (stuit) en argos (wit). In de achttiende eeuw placht men alle grijsgekleurde mannetjes kiekendieven aan te duiden met Blauwe Kiekendieven. Hun wijfjes en jonge vogels werden op één hoop gegooid in een categorie 'ringstaarten', een aanduiding die vogelaars thans, bijna drie eeuwen later, nog altijd gebruiken bij bepaald niet simpele identificatiekwesties wanneer een ringstaart hun pad kruist. Nog in de zomer 2003 was veel te doen over een ringstaart die rondzwierf over de Hoge Veluwe. Na veel redekavelen kwam toen als resultaat een onvolwassen Grauwe Kiekendief uit de bus. Maar goed, in 1758 nam Linnaeus in zijn tiende editie van 'Systema Naturea' een *Falco pygargus* op. De kwestie van mannetjes Blauwe Kiekendieven in relatie met ringstaarten bleef de gemoederen van vogelaars bezighouden. In zijn in 1802 verschijnende 'Ornithological Dictionary; or Alphabetical Synopsis of British Birds' introduceerde George Montague de 'Ash-coloured Falcon' voor het eerst als aparte soort . Maar de ringstaarten bleven met mist omkleed. De Fransman Vieillot bemoeide er zich er vervolgens ook mee. Vier jaar na de dood van Montague in 1815 gaf deze de Ash-coloured Falcon de naam 'Busard Montagu', een hommage aan de Engelsman Montague. Dat was destijds, nog maar zo kort na Waterloo en Wellington, bepaald niet kleingeestig van deze Fransman. Nog weer later, rond 1840, moest de wetenschappelijke naam *Circus montagui* het onderspit delven tegen *Circus pygargus*. Iets van de verwarrende en decennia durende aanloop tot de benoeming van deze soort klinkt door in de namen die onze voorouders gaven. Aschgrauwe Kiekendief, de naam die algemeen gold tot ver in de vorige eeuw, werd het meest bekend. In de 1938 verschenen vijfde druk van Jac. P. Thijsses 'Het Vogeljaar'. Daarin worden Aschgrauwe en Grauwe doorelkaar gebruikt. Van de hele reeks locale namen als witstaartschor, schor, beul, hanebijter, blauwe hoanschrobber of hoanemosk, blauwe falk en roggevalk is de laatste de fraaiste. Roggevalk is de naam die Drentenaren de Grauwe Kiekendief toedachten; een naam die aangeeft hoeveel Grauwe Kiekendieven ooit de provincie 's zomers opzochten om er te broeden en hoeveel rogge er toen stond. Nu is dat verleden tijd. Dat ze in de roofvogel een valk zagen is te begrijpen. Reeds tweeëneenhalve eeuw geleden was dat geregeld het geval. Want lijkt zo'n overslanke van hoog aanzeilende man Grauwe Kiekendief niet misleidend veel op een valk?